

1701.

Komisija za tržište kapitala Crne Gore (u daljem tekstu: Komisija) na osnovu člana 30 i člana 168 stav 2 Zakona o tržištu kapitala ("Sl. list CG", br. 01/18) - (u daljem tekstu: Zakon), na 40. sjednici od 18.12.2018. godine donosi

PRAVILA

O KADROVSKOJ I ORGANIZACIONOJ OSPOSOBLJENOSTI I TEHNIČKOJ OPREMLJENOSTI ORGANIZATORA TRŽIŠTA I INVESTICIONOG DRUŠTVA KOJI UPRAVLJAJU MTP-OM I OTP-OM

("Službeni list Crne Gore", br. 083/18 od 25.12.2018)

Opšte odredbe

Član 1

Ovim pravilima propisuju se:

- detaljni uslovi kadrovske i organizacione osposobljenosti i tehničke opremljenosti organizatora tržišta koji obavlja poslova iz člana 151 Zakona o tržištu kapitala (u daljem tekstu: regulisano tržište); i
- detaljni uslovi kadrovske i organizacione osposobljenosti i tehničke opremljenosti organizatora tržišta i/ili investicionog društva za obavljanje poslova iz člana 196 Zakona o tržištu kapitala (u daljem tekstu: MTP i OTP).

Primjena

Član 2

Član 3 primjenjuje se na organizatora tržišta koji upravlja regulisanim tržištem i/ili MTP-om i OTP-om.

Član 4 primjenjuje se na:

- organizatora tržišta koji upravlja regulisanim tržištem i/ili MTP-om i OTP-om; i
- investiciono društvo koje upravlja MTP-om ili OTP-om.

Članovi 5 do 19 primjenjuju se na:

- Organizatora tržišta koji upravlja regulisanim tržištem i/ili MTP-om ili OTP-om;
- Investiciono društvo koje upravlja MTP-om ili OTP-om; i
- Ovlašćenu kreditnu instituciju koja upravlja MTP-om ili OTP-om.

Investiciono društvo i ovlašćena kreditna institucija koja upravlja MTP-om i OTP-om uz uslove iz ovih pravila moraju ispunjavati i organizacione zahtjeve koji su propisani Zakonom i podzakonskim aktima za obavljanje njihovih osnovnih djelatnosti.

Organizacioni zahtjevi

Član 3

Organizator tržišta je dužan da, uzimajući u obzir vrstu, obim i složenost poslovanja:

1. uspostavi, sprovodi, održava i redovno ažurira, procjenjuje i nadzire postupke odlučivanja i organizacionu strukturu u kojima se jasno i na dokumentovan način utvrđuju načini izvještavanja i dodjeljuju funkcije i nadležnosti;
2. uspostavi, sprovodi, održava i redovno ažurira, procjenjuje i nadzire postupke koji osiguravaju da su relevantne osobe upoznate sa postupcima koje moraju poštovati za pravilno izvršavanje svojih dužnosti i odgovornosti;
3. uspostavi, sprovodi i održava primjerene mehanizme interne kontrole, čija je namjena osiguravanje usklađenosti sa odlukama i postupcima na svim nivoima organizatora tržišta;
4. zapošljava lica sa vještinama, znanjem i stručnošću koji su potrebni za izvršavanje dodijeljenih zaduženja i zadataka;
5. uspostavi, sprovodi i održava efikasan sistem internog izvještavanja i saopštavanja informacija na svim relevantnim nivoima organizatora tržišta;
6. održava primjerenu i urednu evidenciju svog poslovanja i unutrašnje organizacije;

7. osigura da obavljanje višestrukih funkcija povjerenih relevantnim osobama ne sprječava te osobe da izvršavaju bilo koju od tih funkcija na ispravan, pošten i profesionalan način;
8. uredi, dokumentuje, primjenjuje i redovno održava efikasne mjere i postupke za nadzor i zaštitu informacionog sistema i sistema za elektronsku obradu podataka;
9. uspostavi i primjenjuje mjere za utvrđivanje sukoba interesa između interesa organizatora tržišta i/ili njegovih akcionara i/ili članova i/ili emitenata i javnog interesa za uređenim poslovanjem regulisanog tržišta, kao i mjere za utvrđivanje postojanja sukoba interesa u skladu sa odredbama člana 168 stava 1 tačke 2 Zakona;
10. uspostavi mjere i postupke za sprječavanje nepovoljnog odražavanja sukoba interesa iz tačke 9 ovoga stava, na poslovanje regulisanog tržišta kojim upravlja ili na sva lica koja učestvuju u trgovanju na regulisanom tržištu, posebno ako sukob interesa sprječava uredno izvršavanje obaveza propisanih ovim zakonom, podzakonskim aktima i drugim relevantnim propisima;
11. uspostavi i primjenjuje mjere i postupke koji će osigurati ispravno, neprekidno i efikasno funkcionisanje sistema trgovanja, i primjenje odgovarajuće i efikasne sigurnosne mjere za eventualne poremećaje u radu sistema;
12. usvoji, uspostavi i primjenjuje transparentna i nedvosmislena pravila iz člana 183 Zakona i postupke koji omogućavaju korektno i uredno trgovanje i utvrđuju objektivne kriterijume za efikasno izvršavanje naloga; i
13. uspostavi i primjenjuje mjere koje olakšavaju nesmetano i pravovremeno zaključivanje transakcija koje se izvršavaju u okviru sistema regulisanog tržišta.

Organizator tržišta je dužan da, primjerenim i proporcionalnim sistemima, sredstvima i postupcima osigura neprekidan i redovan rad regulisanog tržišta kojim upravlja.

Kada organizator tržišta izdvoji poslovne procese koji su bitni za njegovo poslovanje ili rad regulisanog tržišta, to izdvajanje ne smije imati za posljedicu:

1. ugrožavanje izvršavanja trgovanja na način propisan Zakonom i podzakonskim aktima;
2. promjenu uslova pod kojima je organizatoru tržišta izdato odobrenje za rad;
3. promjenu uslova pod kojima organizator tržišta upravlja regulisanim tržištem; ili
4. nemogućnost nadzora od strane Komisije.

Organizator tržišta je dužan da o namjeri izdvajanja poslovnih procesa koji su bitni za njegovo poslovanje ili rad regulisanog tržišta bez odlaganja obavijesti Komisiju, odnosno zatraži prethodno odobrenje od Komisije ako se radi o poslovnim procesima koji su obuhvaćeni članom 168 stav 1 tač. 3, 4. i 6. Zakona.

Organizator tržišta je dužan da obezbijedi adekvatan poslovni prostor za obavljanje djelatnosti.

Organizator tržišta je dužan da obezbijedi fizičku, odnosno tehničku zaštitu prostorija, opreme i dokumentacije.

Iznos sopstvenih finansijskih sredstava organizatora tržišta

Član 4

Organizator tržišta mora da ima sopstvena finansijska sredstva u obliku koji je propisan u stavu 2 ovog člana, jednaka ili veća od jedne polovine fiksnih opštih troškova iz prethodne godine, a koje Komisija može rješenjem uvećati za određeni procenat u skladu sa stavom 9 ovog člana, na period ne duži od godinu dana i iznos ne veći od 25%.

Iznos sopstvenih finansijskih sredstava koja su određena u stavu 1 ovog člana, mora biti u obliku visoko likvidne imovine koja ima minimalni kreditni i tržišni rizik, a takvu imovinu trebalo bi biti moguće pretvoriti u gotov novac u kratkom roku bez značajnih dodatnih troškova koji bi za posljedicu imali da iznos sopstvenih finansijskih sredstava nakon pretvaranja u gotov novac bude u iznosu manjem od zahtjeva određenog u stavu 1 ovog člana.

Organizator tržišta može uložiti i u druge oblike imovine osim onih iz stava 2 ovog člana, kada na osnovu pisane procjene koju sprovodi i na osnovu definisane i objektivne metodologije, usvojene od strane odbora direktora organizatora tržišta, utvrdi da takav oblik imovine ispunjava uslove iz stava 2 ovoga člana.

Organizator tržišta dostavlja informacije iz stavova 1, 2 i 3 ovog člana Komisiji zajedno sa revizorskim izvještajem, u roku od 15 dana od dana dostave revizorskog izvještaja, a najkasnije u roku od tri mjeseca od posljednjeg dana poslovne godine.

Organizator tržišta mora o padu sopstvenih finansijskih sredstava ispod visine određene u stavu 1 ovog člana, ili ispod visine iz člana 156 Zakona, bez odlaganja da obavijesti Komisiju.

Organizator tržišta je dužan da bez odlaganja obavijesti Komisiju o svim značajnim promjenama u poslovanju organizatora tržišta.

Promjena u poslovanju organizatora tržišta smatra se značajnom za potrebe ovoga člana ako dovodi do promjene predviđenih fiksnih opštih troškova društva u iznosu od 20% ili više.

Komisija može zahtjeve iz stava 1 ovog člana, rješenjem da uveća za procenat koji odgovara procjeni promjene predviđenih opštih fiksnih troškova organizatora tržišta iz st. 6 ili 7 ovog člana.

Zahtjev za izdavanje odobrenja za rad, osim podataka iz ovog člana, mora da sadrži i mišljenje ovlašćenog revizora o procjeni iznosa fiksnih opštih troškova u prvoj godini poslovanja.

Kada mišljenje ovlašćenog revizora sadrži uslov koji može negativno uticati na tačnost procjene iz stava 9 ovog člana, Komisija može rješenjem da naloži da iznos sopstvenih finansijskih sredstava organizatora tržišta iz ovoga člana prilikom izdavanja odobrenja za rad mora biti jednak ili veći od cjelokupnog iznosa predviđenih fiksnih opštih troškova u prvoj godini poslovanja organizatora tržišta određenih u skladu sa stavom 9 ovog člana.

Ovaj član se takođe primjenjuje na investiciono društvo koje upravlja MTP-om ili OTP-om.

Procjena usklađenosti mjesta trgovanja

Član 5

Prije uvođenja sistema trgovanja, a najmanje jednom godišnje, mjesto trgovanja sprovodi samoprocjenu svoje usklađenosti sa članom 169 Zakona uzimajući u obzir prirodu, obim i složenost svog poslovanja. Ta procjena uključuje analizu svih parametara iz člana 6 ovih pravila.

Mjesta trgovanja čuvaju evidenciju o svojim procjenama najmanje pet godina.

Parametri koji se razmatraju u procjeni koju sprovode mjesta trgovanja

Član 6

Razmatra se priroda mjesta trgovanja u pogledu:

1. vrste i regulatornog statusa instrumenata kojima se trguje na mjestu trgovanja; i
2. uloge mjesta trgovanja u finansijskom sistemu, kao i da li se sa finansijskim instrumentima kojima se trguje na tom mjestu trgovanja može trgovati negdje drugo.

Obim u pogledu mogućeg uticaja mjesta trgovanja na korektno i pravilno funkcionisanje tržišta na osnovu sljedećih elemenata:

1. kapacitet mjesta trgovanja u pogledu količine poruka;
2. količina transakcija izvršenih na mjestu trgovanja;
3. broj njegovih članova i učesnika;
4. broj njegovih članova koji pružaju direktan elektronski pristup, ako je primjenjivo, specifičan broj njegovih članova koji pružaju sponzorirani pristup i uslove na osnovu kojih se direktan elektronski pristup nudi ili se može delegirati;
5. broj i procenat članova s udaljenim pristupom; i
6. uslovi korišćenja mehanizama za upravljanje volatilnošću kao i upotreba dinamičnih ili statičnih ograničenja za zaustavljanje trgovanja ili odbijanje naloga.

Složenost u pogledu:

1. vrste finansijskih instrumenata kojima se trguje na mjestu trgovanja;
2. modela trgovanja dostupnih na mjestu trgovanja uključujući različite modele trgovanja koji se istovremeno koriste (aukcije, kontinuirane licitacije i hibridni sistemi);
3. upotrebe izuzeća od obaveze transparentnosti prije trgovanja u kombinaciji sa korišćenim modelima trgovanja;
4. različitosti sistema trgovanja koje koristi mjesto trgovanja i visine kontrole koju mjesta trgovanja sprovode u odnosu na uspostavljanje, prilagođavanje, ispitivanje i preispitivanje njihovih sistema trgovanja;
5. strukture mjesta trgovanja u pogledu vlasništva i upravljanja kao i organizacione, operativne, tehničke, fizičke i geografske konfiguracije;
6. raznih lokacija za povezivanje i tehnologiju mjesta trgovanja;
7. različitosti fizičke infrastrukture za trgovanje na mjestima trgovanja;
8. nivo izdvajanja koji sprovodi mjesto trgovanja, a posebno ako su izdvojeni poslovni procesi; i
9. učestalosti izmjena modela trgovanja, informacionih sistema i članstva mjesta trgovanja.

Upravljanje mjestom trgovanja

Član 7

Kao dio svog opšteg okvira upravljanja i odlučivanja mjesta trgovanja uspostavljaju i prate svoje sisteme trgovanja na osnovu jasnog i formulisanog mehanizma upravljanja kojim se utvrđuje:

1. njihova analiza tehničkih pitanja, rizika i usklađenosti pri donošenju ključnih odluka;
2. jasne linije odgovornosti, uključujući postupke za odobravanje razvoja, uvođenja i naknadnih nadogradnji sistema trgovanja i rješavanje problema uočenih pri praćenju sistema trgovanja;
3. efikasni postupci za saopštavanje informacija na način da se uputstva mogu efikasno i pravovremeno zatražiti i sprovesti; i
4. razdvajanje zadataka i odgovornosti kako bi se osigurao efikasan nadzor usklađenosti mjesta trgovanja.

Odbor direktora ili više rukovodstvo mjesta trgovanja odobrava:

1. samoprocjenu usklađenosti u skladu sa članom 5 i 6;
2. mjere za povećanje kapaciteta mjesta trgovanja ako je to potrebno radi ispunjenja uslova iz člana 12;
3. aktivnosti za ispravljanje svih bitnih nedostataka uočenih u toku njihovog praćenja u skladu sa članovima 11 i 12 i nakon periodičnog preispitivanja rada i kapaciteta sistema trgovanja u skladu sa članom 13.

Zapošljavanje lica

Član 8

Mjesta trgovanja zapošljavaju dovoljan broj lica koja imaju potrebne vještine za upravljanje njihovim sistemima trgovanja i dovoljno znanja o sljedećem:

- relevantnim sistemima trgovanja;
- praćenju i testiranju tih sistema;
- vrstama trgovanja koje sprovode članovi, učesnici ili klijenti mjesta trgovanja; i
- pravnim obavezama mjesta trgovanja

Mjesta trgovanja definišu potrebne vještine iz stava 1 ovog člana.

Lica iz stava 1 posjeduju potrebne vještine u trenutku zapošljavanja ili ih stiču obukom nakon postupka zapošljavanja.

Mjesta trgovanja su obavezna da vještine tih lica budu ažurna i da se vrši redovna evaluacija potrebnih vještina.

Obuka lica iz stava 3 ovog člana prilagođava se iskustvu i odgovornosti tih lica, uzimajući u obzir prirodu, i složenost njegovih aktivnosti.

Licem iz stava 1 smatra se lice sa dovoljno iskustva za efikasno obavljanje svojih funkcija unutar mjesta trgovanja.

Izdvajanje poslovnih procesa

Član 9

Mjesta trgovanja koja izdvajaju sve poslovne procese ili dio njih u pogledu sistema trgovanja osiguravaju:

1. da se ugovor o izdvajanju isključivo odnosi na poslovne procese i da se njime ne mijenjaju odgovornosti odbora direktora i višeg rukovodstva;
2. da se ne mijenjaju odnosi i obaveze mjesta trgovanja prema njegovim članovima, nadležnim tijelima ili bilo kojim trećim stranama; i
3. ispunjavanje zahtjeva koje moraju poštovati kako bi dobila odobrenja za rad u skladu sa Zakonom.

Pod poslovnim procesima u pogledu sistema trgovanja podrazumijevaju se:

1. uzlazna povezanost;
2. sistem za uparivanje naloga; i
3. silazna povezanost, uređivanje naloga i transakcija i svaka druga vrsta toka tržišnih podataka.

Mjesta trgovanja dokumentuju postupak izbora pružaoca usluga kod kojeg izdvajaju poslovne procese (u daljem tekstu: pružalac usluga). Ona preduzimaju potrebne mjere kojima se prije sklapanja ugovora o izdvajanju i tokom njegovog trajanja garantuje ispunjavanje sljedećih uslova:

1. pružalac usluga obavlja izdvojene procese pouzdano i stručno i ima sva odobrenja koja su za te potrebe propisana zakonodavstvom;
2. pružalac usluga pravilno nadzire obavljanje izdvojenih procesa i adekvatno upravlja rizicima povezanima sa ugovorom o izdvajanju;

3. izdvojene usluge pružaju se u skladu sa specifikacijama ugovora o izdvajanju na osnovu prethodno utvrđenih metoda za ocjenjivanje standarda rada pružalaca usluga, uključujući i instrumente za mjerenje pružene usluge i specifikacije zahtjeva koje se moraju ispuniti;
4. mjesto trgovanja raspolaže potrebnom stručnosti za efikasan nadzor izdvojenih procesa i upravljanje rizicima povezanim s ugovorom o izdvajanju;
5. pružalac usluga obavještava mjesto trgovanja o svim činjenicama koje mogu imati bitan uticaj na njegovu sposobnost efikasnog obavljanja izdvojenih procesa u skladu sa njegovim pravnim obavezama;
6. mjesto trgovanja može raskinuti ugovor o izdvajanju, ako je to potrebno, a da se ne bi ugrozio kontinuitet i kvalitet usluga koje pruža klijentima;
7. pružalac usluga saraduje sa Komisijom u pogledu izdvojenih djelatnosti;
8. mjesto trgovanja ima direktan pristup podacima povezanim sa izdvajanjem poslovnih procesa pružalaca usluga, a revizori mjesta trgovanja i Komisija imaju efikasan pristup podacima povezanim sa izdvajanjem poslovnih procesa;
9. mjesto trgovanja utvrđuje zahtjeve koje moraju ispuniti pružaoci usluga radi zaštite povjerljivih informacija koje se odnose na mjesto trgovanja i njegove članove i povjerljivih informacija i softvera tog mjesta;
10. pružalac usluga ispunjava zahtjeve iz tačke 9 ovog stava;
11. organizatora tržišta i pružalac usluga uspostavljaju, sprovode i održavaju plan postupanja za oporavak od kriznih situacija i redovno provjeravaju sigurnosnu opremu kada je to potrebno s obzirom na poslovni proces koji je izdvojen;

Ugovori o izdvajanju zaključuju se u pisanom obliku i njima se utvrđuje sljedeće:

1. raspodjela prava i obaveza između pružalaca usluga i mjesta trgovanja;
2. jasan opis:

- poslovnih procesa koji su izdvojeni;
- pristupa mjesta trgovanja knjigama i evidencijama pružalaca usluga;
- postupaka utvrđivanja i rješavanja mogućih sukoba interesa;
- odgovornosti koju preuzima svaka strana;
- postupaka za izmjenu i raskid ugovora; i

3. način kojim se osigurava da mjesto trgovanja i pružalac usluga Komisiji omogućava, u mjeri u kojoj je to potrebno, izvršavanje nadzornih ovlašćenja.

Mjesta trgovanja izvještavaju Komisiju o svojoj namjeri izdvajanja poslovnih procesa u sljedećim slučajevima:

1. kada pružalac usluga pruža istu uslugu drugim mjestima trgovanja; i
2. kada se izdvajaju poslovni procesi potrebni za kontinuitet poslovanja, za koje je potrebno zatražiti prethodno odobrenje Komisije.

Poslovni procesi iz tačke 2) smatraju se tačke 3, 4 i 6 stava 1 člana 168 Zakona.

Postupanje članova mjesta trgovanja sa dužnom pažnjom

Član 10

Mjesta trgovanja utvrđuju uslove u skladu sa kojima njihovi članovi upotrebljavaju njihove sisteme za elektronsko podnošenje naloga. Ti se uslovi utvrđuju uzimajući u obzir model trgovanja mjesta trgovanja i obuhvataju sljedeće:

- kontrolu cijena, količine i vrijednosti naloga i upotrebu sistema prije trgovanja i kontrolu aktivnosti trgovanja članova nakon trgovanja;
- kvalifikacije propisane za lica koja pristupaju sistemu; i
- ispitivanje tehničke i funkcionalne usklađenosti sa članovima.

Mjesto trgovanja utvrđuje ispunjavaju li članovi uslove iz stava 1 ovog člana i na godišnjoj osnovi provjeravaju da li su uslovi ispunjeni.

Mjesto trgovanja utvrđuje kriterijume i postupke za uvođenje sankcija članovima koji ne poštuju uslove. Te sankcije uključuju suspenziju pristupa mjestu trgovanja i gubitak članstva.

Mjesta trgovanja najmanje pet godina čuvaju evidenciju o:

- uslovima i postupcima za dubinsku analizu;
- kriterijima i postupcima za uvođenje sankcija;

- početnoj dubinskoj analizi svojih članova;
- godišnjoj procjeni svojih članova zasnovanu na rizicima;
- članovima koji nisu uspješno prošli godišnju procjenu zasnovanu na rizicima i sankcijama koje su tim članovima uvedene.

Testiranje sistema trgovanja

Član 11

Prije uvođenja ili nadogradnje sistema trgovanja, mjesta trgovanja koriste jasno definisane metodologije razvoja i testiranja kojima se osigurava sljedeće:

1. sistemi trgovanja ne djeluju na neželjen način;
2. kontrole usklađenosti i upravljanja rizicima ugrađene u sisteme funkcionišu kako je planirano, uključujući i automatsko generisanje izvještaja o greškama; i
3. sistem trgovanja može efikasno nastaviti funkcionisati u slučaju znatnog povećanja broja poruka kojima taj sistem upravlja.

Mjesta trgovanja moraju dokazati da su preduzeli sve razumne mjere kako bi se izbjeglo da njihovi sistemi trgovanja doprinesu neurednim uslovima trgovanja.

Kapacitet mjesta trgovanja

Član 12

Mjesta trgovanja osiguravaju da njihovi sistemi trgovanja imaju dovoljan kapacitet za obavljanje funkcija bez kvarova, prekida ili grešaka u sistemu pri uparivanju transakcija barem za najveći broj poruka u sekundi koji je zabilježen u tom sistemu u toku prethodnih pet godina pomnoženo sa dva. Za potrebe utvrđivanja najvećeg broja poruka u obzir se uzimaju sljedeće poruke:

- sve ulazne poruke, uključujući naloge i izmjene ili otkazivanja naloga;
- sve izlazne poruke, uključujući odgovor sistema na ulaznu poruku, prikaz podataka iz knjige naloga i širenje toka nakon trgovanja, što podrazumijeva samostalnu upotrebu kapaciteta sistema trgovanja.

Elementi sistema trgovanja koji se uzimaju u obzir za potrebe stava 1 ovog člana jesu oni na kojima se zasnivaju sljedeće aktivnosti:

- uzlazna povezanost;
- sistem za uparivanje naloga;
- silazna povezanost; i
- uređivanje naloga i transakcija i svaka druga vrsta toka tržišnih podataka.

Mjesta trgovanja procjenjuju da li je kapacitet njihovih sistema trgovanja odgovarajući i kada broj poruka premašuje najveći broj poruka u sekundi zabilježen u tom sistemu u toku prethodnih pet godina. Nakon te procjene mjesta trgovanja obavještavaju Komisiju o svim mjerama koje planiraju da sprovedu radi povećanja svojeg kapaciteta i o dužini trajanja sprovođenja tih mjera.

Mjesta trgovanja osiguravaju da su njihovi sistemi sposobni da odgovore na povećani tok poruka a da se pritom bitno ne ugrozi funkcionisanje njihovih sistema. Uređenje sistema trgovanja mora da omogući da se njegov kapacitet, prema potrebi, poveća u razumnom roku.

Mjesto trgovanja bez odlaganja objavljuje sve ozbiljne prekide trgovanja koji nisu rezultat volatilnosti tržišta ili drugih bitnih prekida povezanosti i o tome obavještavaju Komisiju i članove.

Kontinuirano praćenje

Član 13

Mjesta trgovanja moraju imati mogućnosti da Komisiji u svakom trenutku dokažu da u stvarnom vremenu prate rad i korišćenje elemenata sistema trgovanja iz člana 12 stava 2 ovih pravila u pogledu sljedećih parametara:

- procenat maksimalnog kapaciteta svih poruka u sekundi;
- ukupan broj poruka kojima upravlja sistem trgovanja, raščlanjeno na elemente sistema trgovanja, uključujući:
  - i. broj primljenih poruka u sekundi;
  - ii. broj poslatih poruka u sekundi; i
  - iii. broj poruka koje je sistem u jednoj sekundi odbio; i

- rad sistema uparivanja.

Mjesta trgovanja preduzimaju, što je prije moguće i prema redosledu prioriteta, sve odgovarajuće mjere u pogledu svih problema utvrđenih u sistemu trgovanja u toku kontinuiranog praćenja, a sistemi trgovanja moraju imati sposobnost da se prema potrebi prilagode, ograniče ili isključe.

Periodično ispitivanje rada i kapaciteta sistema trgovanja

Član 14

Mjesta trgovanja periodično, a najmanje jednom godišnje moraju preispitati rad i kapacitet sistema trgovanja i povezanih postupaka u pogledu upravljanja, odgovornosti, odobravanja i mehanizama za kontinuitet poslovanja.

Mjesto trgovanja je dužno da osmisli scenario testiranja rada i kapaciteta sistema trgovanja.

Mehanizmi za kontinuitet poslovanja

Član 15

Mjesta trgovanja moraju u svakom trenutku biti u mogućnosti da dokažu da su njihovi sistemi dovoljno stabilni zahvaljujući efikasnim mehanizmima za kontinuitet poslovanja kojima se rješavaju incidenti koji mogu uzrokovati prekide u radu.

Mehanizmi za kontinuitet poslovanja osiguravaju da se trgovanje može ponovno uspostaviti u roku od dva sata od incidenta koji je uzrokovao prekid u radu ili blizu tog roka i da najveća količina podataka koja se može izgubiti iz bilo kojeg informatičkog sistema mjesta trgovanja izgubiti nakon incidenta koji uzrokuje prekid u radu iznosi što bliže nuli.

Plan kontinuiteta poslovanja

Član 16

Mjesta trgovanja donose, u kontekstu svog okvira upravljanja i odlučivanja u skladu sa članom 7 ovih pravila, plan kontinuiteta poslovanja na osnovu kojeg se sprovede efikasni mehanizmi za kontinuitet poslovanja iz člana 15 ovih pravila. Na osnovu plana kontinuiteta poslovanja utvrđuju se postupci i mehanizmi za upravljanje incidentima koji uzrokuju prekid u radu.

Planom kontinuiteta poslovanja predviđa se sljedeći minimalni sadržaj:

1. niz mogućih negativnih scenarija koji se odnose na rad sistema trgovanja, uključujući nedostupnost sistema, zaposlenih lica, radnog prostora, spoljnih dobavljača ili baza podataka i gubitak ili promjene ključnih podataka i dokumenata;
2. postupci koje treba slijediti u slučaju događaja koji uzrokuje prekid u radu;
3. najduže vrijeme potrebno za ponovno uspostavljanje trgovanja i količina podataka koja se može izgubiti u informacionom sistemu;
4. postupci za premještanje sistema trgovanja na sigurnu lokaciju i upravljanje sistemom trgovanja sa te lokacije;
5. sigurnosna kopija ključnih poslovnih podataka uključujući ažurirane informacije o kontaktima potrebnima da se osigura komunikacija unutar mjesta trgovanja, između mjesta trgovanja i njegovih članova i između mjesta trgovanja i infrastrukture za kliring i saldiranje;
6. obuka lica o mehanizmima za kontinuitet poslovanja;
7. raspodjela zadataka i uspostavljanje posebnog tima za sigurnosne operacije, koji može reagovati odmah nakon incidenta koji uzrokuje prekid u radu;
8. kontinuirani program ispitivanja, vrjednovanja i preispitivanja plana kontinuiteta poslovanja koji uključuju postupke za njegovu izmjenu uzimajući u obzir rezultate tog programa.

U plan kontinuiteta poslovanja uključeno je usklađivanje satova poslovanja u skladu sa članom 173 Zakona, nakon incidenta koji uzrokuje prekid u radu.

Mjesta trgovanja osiguravaju da se sprovedi i preispituje procjena efikasnosti kojom se utvrđuju rizici i posljedice prekida u radu u slučaju značajnih izmjena poslovnog procesa, sistemu trgovanja i drugih materijalnih okolnosti.

Mjesta trgovanja osiguravaju da njihovo više rukovodstvo:

1. utvrdi jasne ciljeve i strategije u pogledu kontinuiteta poslovanja;
2. dodijeli odgovarajuće ljudske resurse kao i tehnološka i finansijska sredstva za ostvarivanje ciljeva i strategija iz tačke 1 ovog stava;

3. odobri plan kontinuiteta poslovanja i sve njegove izmjene potrebne zbog organizacionih, tehnoloških i pravnih promjena; i

4. bude obaviješten u slučaju iz stava 4 ovog člana o ishodu procjene efikasnosti i svih njenih revizija i o svim nalazima koji se odnose na primjerenost plana kontinuiteta poslovanja;

Planom kontinuiteta poslovanja utvrđuju se postupci za rješavanje svih prekida izdvojenih ključnih poslovnih procesa, uključujući i situacije u kojima ti ključni poslovni procesi više nisu dostupni.

Mjesto trgovanja je dužno da osmisli scenario testiranja plana kontinuiteta poslovanja.

Sprječavanje neurednih uslova trgovanja

Član 17

Mjesta trgovanja raspolažu sljedećim mehanizmima za sprječavanje neurednog trgovanja i kršenja ograničenja kapaciteta:

- mehanizmi za upravljanje volatilnošću; i
- kontrole prije trgovanja.

Za potrebe stava 1 ovog člana mjesta trgovanja mogu:

- obustaviti pristup člana ili brokera sistemu trgovanja na inicijativu mjesta trgovanja ili na zahtjev tog člana, klirinškog člana, centralne druge ugovorne strane ako je to predviđeno njenim pravilima, ili pravilima Komisije; i
- otkazati ili opozvati transakcije u slučaju nepravilnog rada mehanizama mjesta trgovanja za upravljanje volatilnošću ili poslovnih procesa sistema trgovanja;

Mjesta trgovanja utvrđuju politike i mehanizme s obzirom na:

1. mehanizme za upravljanje volatilnošću u skladu sa članom 18 ovih pravila;
2. kontrole prije i poslije trgovanja kojima se koristi mjesto trgovanja i kontrole prije i poslije trgovanja potrebne za pristup njihovih članova tržištu;
3. suspenziju pristupa;
4. politiku otkazivanja koja se odnosi na naloge i transakcije uključujući:
  - a) rokove;
  - b) postupke;
  - c) obaveze izvještavanja i transparentnosti;
  - d) postupke rješavanja sporova; i
  - e) mjere kojima bi se pogrešne transakcije svele na najmanju moguću mjeru;

Mjesta trgovanja javno objavljuju svoje politike i mehanizme iz stavova 2 i 3 ovog člana. Ta se obaveza ne primjenjuje u pogledu posebnih parametara njihovih mehanizama za upravljanje volatilnošću.

Mjesta trgovanja čuvaju najmanje pet godina potpunu evidenciju svojih politika i mehanizama iz stava 3 ovog člana.

Mehanizmi za upravljanje volatilnošću

Član 18

Mjesta trgovanja osiguravaju da odgovarajući mehanizmi za automatsku suspenziju ili ograničavanje trgovanja budu funkcionalni u svakom trenutku tokom radnog vremena.

Mjesta trgovanja osiguravaju da:

- se mehanizmi za zaustavljanje ili ograničavanje trgovanja ispituju prije uvođenja i periodično nakon preispitivanja kapaciteta i rada sistema trgovanja;
- se dodjeljuju informacioni i ljudski resursi koji se bave izradom, održavanjem i praćenjem mehanizama uvedenih radi zaustavljanja ili ograničavanja trgovanja; i
- se kontinuirano prate mehanizmi za upravljanje volatilnošću.

Mjesta trgovanja čuvaju evidenciju o pravilima i parametrima mehanizama za upravljanje volatilnošću i svim njihovim izmjenama, kao i evidenciju o radu, upravljanju i nadogradnji tih mehanizama.

Mjesta trgovanja osiguravaju da su u njihovim pravilima o mehanizmima za upravljanje volatilnošću uključeni postupci za upravljanje situacijama u kojima se parametri moraju ručno poništiti kako bi se osiguralo uredno trgovanje.

Kontrole prije i poslije trgovanja

Član 19

Mjesta trgovanja sprovode sljedeće kontrole prije trgovanja prilagođene za svaki finansijski instrument kojim se na njima trguje:

- raspona cijena, čime se na pojedinačnoj osnovi automatski blokiraju nalozi koji ne ispunjavaju prethodno utvrđene cjenovne parametre naloga;
- maksimalne vrijednosti naloga, čime se automatski sprječava da se u knjigu naloga unesu nalozi koji imaju neobično veliku vrijednost u poređenju sa zamišljenom vrijednošću po finansijskom instrumentu; i
- maksimalnog količinu naloga, čime se automatski sprječava da se u knjigu naloga unesu nalozi koji imaju neobično veliku veličinu.

Kontrole prije trgovanja iz stava 1 ovog člana strukturirane su na način da se njima osigurava sljedeće:

- njihova automatizovana primjena omogućava ponovno prilagođavanje ograničenja tokom dnevnog trgovanja i u svim njegovim fazama;
- djeluju u roku od najduže pet sekundi;
- nalog se odbija nakon što se prekrši ograničenje;
- postoje postupci i mehanizmi za odobravanje naloga većih od ograničenja na zahtjev člana (ti postupci i mehanizmi primjenjuju se u pogledu specifičnog naloga ili grupe naloga na privremenoj osnovi i u izuzetnim okolnostima).

Mjesta trgovanja mogu da uspostave kontrole poslije trgovanja koje oni smatraju adekvatnim na osnovu procjene rizika aktivnosti svojih članova.

Sigurnost i ograničenja pristupa

Član 20

Mjesta trgovanja raspolažu postupcima i mehanizmima za fizičku i elektronsku sigurnost čija je namjena zaštita njihovih sistema od zloupotrebe i neovlašćenog pristupa i osiguravanje integriteta podataka koji su dio njihovog sistema

Mjesta trgovanja utvrđuju i održavaju mjere i mehanizme za fizičku i elektronsku sigurnost kojima se brzo utvrđuju i sprječavaju ili smanjuju rizici u pogledu:

1. neovlašćenog pristupa njihovom sistemu trgovanja ili dijelu tog sistema, uključujući neovlašćeni pristup radnom prostoru i bazama podataka;
2. ometanja sistema koja ozbiljno ometaju ili prekidaju funkcionisanje informacionog sistema unosom, prenosom, oštećivanjem, brisanjem, uništavanjem, mijenjanjem ili prikrivanjem tih podataka ili onemogućavanjem pristupa tim podacima;
3. ometanja podataka kojima se podaci u informacionom sistemu brišu, oštećuju, uništavaju, mijenjaju ili prikrivaju ili se onemogućuje pristup tim podacima; i
4. presretanja, pomoću tehničkih sredstava, prenosa podataka koji nije javan prema informacionom sistemu, izvan informacionog sistema ili unutar njega, uključujući elektromagnetne emisije iz informacionog sistema koji prenosi takve podatke.

Mjesta trgovanja bez odlaganja obavještavaju Komisiju o incidentima zloupotrebe ili neovlašćenog pristupa tako što bez odlaganja dostavljaju izvještaj o incidentu u kojem se navodi vrsta incidenta, mjere donesene kao odgovor na taj incident i inicijative preduzete kako bi se slični incidenti izbjegli u budućnosti.

Završna odredba

Član 21

Ova pravila stupaju na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 01/9-1994/2-18

Podgorica, 18.12.2018. godine

Komisija za tržište kapitala

Predsjednik Komisije,

dr Zoran Đikanović, s.r.